د افغانستان اسلامي امارت
د ارشـــــاد، حج او اوقافو وزارت
د علمي مجمعي رياست
د افتاء آمريت

تاريخ ۲۲/ ۸ / ۱٤٤۳

شماره ... .

د اطلاعاتو او عامه پوهاوي د محترم رياست د استفتاء متن:

د علمي مجمعې محترم رياست ته!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

موضوع: د روژې د مبارکې مياشتې د احکامو په هکله استفتاء

ځرنگه چې پوهيږئ، د رمضان مياشتې مبارکه روژه په رارسېدو ده، نو د عامه پوهاوي په خاطر، مناسبه ده، چې د روژې عمومی احكام په تفصيلی ډول د خپل لطف له مخې د يوې فتوا په شکل ترتيب او دې رياست تـه يې را واستوئ؛ څو د مطبوعاتو، وېبپاڼې، خواله رسنيو او پيام حق مجلې له لارې، عام ولس ته ورسول شي.

ستاسو له همېشنۍ همکارۍ نه مننه.

په درنښت

الجواب باسم مُلهِم الصواب

حامدًا لله ومُصلِّيًا على رسول الله

ښاغلی مستفتي!

پورتنۍ استفتاء کې، د يادو شويو مسايلو په هکله، لاندې داسې ځواب وړاندې کوو:

د رمضان مياشتې د روژې فرضيت

د رمضان مياشتې روژه، د هجرت د دويم کال په شعبان مياشت کې فرض شوې ده. الله تعالی مؤمنانو ته پـه خطاب کې فرمايي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ البقرة: ۱۸۳

ژباړه: اې مؤمنانو! پر تاسو باندې روژه داسې فرض شوې ده، لکه له تاسو نه پر مخکنيو چې فرض شوې وه، د دې لپاره چې پرهېزگاره شئ.

د رمضان د روژې د فرضيت د ځنډ حکمت

د مضان روژه په واقعيت کې، د رسول اکرمﷺ د بعثت له شاوخوا څوارلسو کلو وروسته فرض شوې ده. لـه هغه مهال راهيسې رسول اکرمﷺ يوازې نه ځله روژه نيولې ده، چې وروسته بيـا يـې لـه دې فـاني نـړۍ څخـه د ابديت کور په لور رخصت واخيست.

علامه ابو الحسن ندوي د روژې د فرضيت د ځنډوالي د علت په هکله وايي:

د محمدﷺ د بعثت منځني پېر پورې، د روژې د فرضيت د ځنډوالي حکمت او فلسفه، د دې انګېرنې مخنيوی و، چې ګنې روژه د يوې اجباري چارې په توګه، د مکې مکرمې د چاپېريال او پکې د مسلمانانو له بد وضعيت څخه سرچينه اخلي او دا چې روژه يوازې تر بېوزلو، ارمنو او غمجنو خلکو ورتوله ده، شتمن، د جايدادونو او باغونو څښتنان، هغې ته اړتيا نه لري. (الأركان الأربعة: ٢٠٦)

اسلام کې د روژې ارزښت

روژه، په اسلام کې له ډېر لوړ مقام څخه برخمنه ده. روژه، د اسلام له پنځګونو ارکانو څخه يو مهم رکن دی او د انسان لپاره د پرهېزګارۍ چاپېريال برابروي، هغه چې ټول نېک او ښه خويونه رانغاړي، د انسان په وړاندې، د الله تعالی د رحمت او برکت دروازې پرانيزي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ﴾ الأعراف: ٩٦

ژباړه: او که چيرې د دې کليو(ښارونو) خلکو ايمان راوړی وای او تقوا يې کړې وای، نو پر دوی به مو د اسمان او ځمکې د برکتونو(دروازې) پرانيستلې وې.

الله تعالی د روژې د ارزښت او مقام په هکله، په يوه قدسي حديث کې فرمايي: { كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إلاّ الصِّيامَ، فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزِي بِهِ. وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُم فَلَا يَرْفُثْ وَ لا يَصْخَب، فَإِنْ سابَّهُ أحَدٌ أوْ قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ: إنِّى صائمٌ. وَالَّذى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ، لَخلوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطْيبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ. لِلصّائِمِ فَرْحَتانِ يفْرَحُهُما: إذا أفْطَرَ فَرِحَ بِفطْرِهِ، وَإذا لَقِى رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ}. (صحيح البخاري، حديث (١٩٠٤)

ژباړه: د آدم د اولادې ټول اعمال هغوی لره دي، پرته له روژې، چې هغه زما لپاره ده او زه يې بدل ورکوم. روژه(د دوزخ او ګناه په وړاندې) سپر ده، نو که چيرې له تاسې د يوه روژه وه، ناوړې او په لوړ غږ خبرې دې نه کوي، که چيرې چا ورته سپکې سپورې وويلې يا جګړه ورسره وکړي، نو(ورته) ودې وايي: زما روژه ده. قسم په هغه ذات، چې د محمد(ﷺ) ژوند د هغه په لاس کې دی، د الله په نزد د روژتي د خولې بوی د مشک له بوی څخه زيات خوږ دی. روژتي لره دوه خوښۍ دي: کله چې روژه ماته کړي، په خپل روژه ماتي خوشاله شي او کله چې له خپل رب سره مخ شي، په خپلې روژې خوشاله شي.

همداراز رسول اکرمﷺ فرمايي: { إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ: الرَّيَّانُ، يَدْخلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ، فَيَقُومُونَ، لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ}. (متفق عليه)

ژباړه: په جنت کې يوه دروازه ده، چې(رَيَّان) ورته ويل کيږي، د قيامت په ورځ به ورڅخه روژتيان(جنت ته) ننوځي، پرته له هغوی بل هېڅوک ورنه نه داخليږي. وبه ويل شي: روژتيان چېرته دي؟ روژتيان به ولاړ شي،

له هغوی نه پرته بل هېڅ کس(له دې دروازې) نه ننوځي، کله چې هغوی داخل شي، دروازه وتړل شي او بل هېڅوک ورنه نه شي ننوتلای.

په بل حدیث کې فرمايي: { مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ} (متفق علیه).

ژباړه: چا چې د رمضان روژه د ايمان له مخې او د ثواب په تمه ونيوله، تېر (واړه) ګناهونه به يې ورته وبښل شي.

عبد الله بن عمر﵄ څخه روايت دی، وايي: رسول الله ﷺ فرمايلي: { بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ إِقَامِ الصَّلاَةِ ، وَ إِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَ حَجِّ الْبَيْتِ، وَ صَوْمِ رَمَضَانَ }. (متفق علیه)

اسلام پر پنځو(ستنو) ولاړ دی: د دې ګواهۍ ورکول چې پرته له الله بل هېڅ (په حقه) معبود نشته او محمد(ﷺ) د هغه استازی دی، د لمنځونو ترسره کول، زکات ورکول، حج ادا کول او د رمضان مياشتې روژه نيول.

په همدې اساس، د رمضان روژه د يوې ټولنې عرف، کلتور، دود او عنعنات نه، بلکې هغه عبادت دی، چې الله تعالی پر اسلامي امت فرض کړی دی.

د روژې شرطونه

روژه، درې ډوله شرطونه لري:

۱- د فرضيت شرطونه،

۲- د نيولو شرطونه،

۳- د صحت شرطونه.

لومړی: د روژې د فرضيت شرطونه:

- **اسلام:** ځکه د الهي شريعت پر احکامو د مکلّفيت لپاره اسلام شرط دی.
- **عقل:** ځکه د عقل په شتون کې، مکلّف انسان ته، الهي خطاب متوجې کيږي.
- **بلوغ:** ځکه انسان په بلوغ سره مکلّف کيږي.

په(البحر الرائق ۲/ ۲٦۷، دار المعرفة) کې راغلي:

« وَ شَرَائِطُهُ [أي: شرائط الصوم] ثَلَاثَةٌ: شَرْطُ وُجُوبٍ، وَهُوَ الْإِسْلَامُ، وَالْبُلُوغُ، وَالْعَقْلُ».

همدا راز په(فتح القدير ۲ / ۳۰۲، دار الفكر) کې راغلي:

« وَ شَرْطُ وُجُوبِهِ: الْإِسْلام، وَالْبُلُوغُ، وَالْعَقْلُ».

په(مراقي الفلاح ۱/ ۲۳۸، المكتبة العصرية) کې بيا راغلي دي:

- « (وَ هُوَ) أي صَوْمُ رَمَضَان (فَرْض) عَيْن (أَدَاءً وَ قَضَاءً عَلَى مَنْ اجْتَمَعَ فِيهِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءٍ) هِيَ شُرُوطٌ لِافْتِرَاضِهِ وَالْخِطَاب بِهِ، وَ تُسَمَّى شُرُوطُ وُجُوبٍ، أَحَدُهَا: (الْإِسْلَام) لِأَنَّهُ شَرْطٌ لِلْخِطَابِ بِفُرُوعِ الشَّرِيعَةِ (وَ) ثَانِيهَا: (الْعَقْلُ) إِذْ لَا خِطَابَ بِدُونِهِ (وَ) ثَالِثُهَا: (الْبُلُوغُ) إِذْ لَا تَكْلِيفَ إِلَّا بِهِ».

دویم: د روژې د نیولو شرطونه:

- اقامت: د رمضان د میاشتې روژه نیول، پر مقیم (چې مسافر نه وي) فرض ده.
- روغتیا: د رمضان روژه نیول، پر روغ او صحتمن کس فرض ده.

په (فتح القدیر۲/ ۳۰۲) کې راغلي:

« وَ شَرْطُ وُجُوبِ أَدَائِهِ [أي الصوم]: الصِّحَّةُ، وَالْإِقَامَةُ».

دریيم: د روژې د صحت شرطونه:

- له حیض او نفاس څخه (د ښځې) پاکوالی.
- د شپې لخوا د روژې نیولو نیت کول.

په (فتح القدیر۲/ ۳۰۲) کې راغلي:

« وَ شَرْطُ صِحَّتِهِ [أي الصوم]: الطَّهَارَةُ عَنْ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ، وَالنِّيَّةُ».

په (البحر الرائق ۲/ ۲۷۹) کې راغلي:

« وَ اشْتُرِطَتْ النِّيَّةُ؛ لِتَمْيِيزِ الْعِبَادَةِ عن الْعَادَةِ».

د زړو، ناروغانو، مسافرو او ښځو اړوند مسائل

أ- د زړو نارینه وو او زړو ښځو مسائل

د اسلام سپیڅلي دین هغو زړو کسانو ته، چې د زړوالي له امله، د روژې د نیولو ېېخي توان نه لري، د افطار (د روژې نه نیولو) اجازه ورکړې او په ځای یې فدیه وربانديې لازمه کړې ده، چې د هرې خوېل شوې روژې په بدل کې، یوه مسکین ته تقریباً دوه کلو غنم یا د هغو دوه برابره ورېښې، خورما او ممیز ورکول دي او یا هم غوره دا ده چې د دغو اجناسو بیه ورکړل شي.

الله تعالی فرمایي: ﴿وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدۡيَةٌ طَعَامُ مِسۡكِينٍ﴾ البقرة: ۱۸٤

امام جصاص رحمه الله په خپل کتاب (أحکام القرآن ۱/ ۲۱۸، دار الإحیاء للتراث العربي) کې لیکلي:

« قال أبو حنیفة و أبو یوسف و محمد و زفر: الشَّیخُ الکبیرُ الذي لا یُطیق الصِّیامَ، یُفطِر و یُطعِم عنه کُلَّ یومٍ نصفَ صاعٍ من حِنطةٍ، و لا شيء علیه غیر ذلك».

په (رد المحتار ۲/ ۷۳ دار الفکر) کې راغلي:

« قوله: (نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ) أَيْ: أَوْ مِنْ دَقِيقِهِ أَوْ سَوِيقِهِ، أَوْ صَاعِ تَمْرٍ أَوْ زَبِيبٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ قِيمَتِهِ، وَ هِيَ أَفْضَلُ عِنْدَنَا؛ لِإِسْرَاعِهَا بِسَدِّ حَاجَةِ الْفَقِيرِ».

ب- د ناروغانو مسائل

الله تعالی ناروغه کس ته اجازه ورکړې، چې روژه ونه نیسي. دا په هغه صورت کې، چې ډاکټر ورته ووایي، چې بې له افطار نه یې رغېدا ناشونې ده یا دا چې د ژوند د له لاسه ورکولو یا د ناروغۍ د زیاتېدلو وېره شتون ولري. دې حالت کې کولای شي روژه ماته کړي او له رغېدا وروسته، له کفارې پرته، د دغو ورځو قضایي راوړي. که چیرې له ناروغۍ سره - سره روژه ونیسي، روژه یې سهي ده.

الله تعالی فرمايي: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ البقرة: ۱۸٤

ژباړه: نو که له تاسې نه څوك ناروغ او یا مسافر وي، نو بیا(دې) له نورو ورځو شمېر(پوره) کړي.

په(الهدایة ۱/ ۲۰۳، امیر حمزه کتب خانه) کې راغلي:

« وَ مَنْ كَانَ مَرِيضًا فِي رَمَضَانَ فَخَافَ، إِنْ صَامَ، ازْدَادَ مَرَضُهُ، أَفْطَرَ وَ قَضَى».

خو هغه ناروغه، چې د رغېدا هیله یې نه وي، یعنې مرګوني ناروغي ولري، روژه دې نه نیسي او د رمضان د هرې ورځې د روژې په بدل کې به مسکین ته خواړه ورکوي او پرې د روژو قضایي راوړل لازم نه دي.

ج- د مسافرو مسائل

الله تعالی مسافر ته هم اجازه ورکړې، چې روژه ونه نیسي؛ څو له سختۍ سره مخ نه شي. خو که روژه ونیسي، روژه یې سهي او غوره ده. الله تعالی فرمايي: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ البقرة: ۱۸٤

ژباړه: نو که له تاسې نه څوك ناروغ او یا مسافر وي، نو بیا(دې) له نورو ورځو شمېر(پوره) کړي.

امام جصاص په(أحكام القرآن ۱/ ۲٦٥) کې وايي:

« و قد ثبَت عن النَّبيِّﷺ بالخبرِ المستَفيضِ المُوجِبِ للعلمِ بأنه صامَ في السَّفر، و ثبَت عنه - أيضًا- إباحةُ الصَّومِ في السَّفر، منه حديث هشام بن عروة عن أبيه عن عائشةَ أنَّ حمزةَ بن عمرو الأسلمي قال لرسول اللهﷺ: أصومُ في السَّفرِ؟ فقالﷺ: { إِنْ شِئْتَ فَصُمْ وَ إِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ}».

همدا راز امام سرخسي په(المبسوط ٦/ ۷۱، دار المعرفة) کې وايي:

« أَلا تَرى أنَّ صومَ المسافرِ في رمضان يجوزُ لِوجود السَّبب، و إِنْ كان الأداءُ متأخِّرًا إلى أن يُدرك عِدَّةً مِن أيَّامٍ أُخَر».

په(بدائع الصنائع ۱/ ۲۰۳، دار الكتاب العربي) کې راغلي:

« وَ لَنَا ما رُوِيَ أَنَّ رَسُولَ اللهِﷺ صَامَ فِي السَّفَرِ، وَرُوِيَ أَنَّهُ أَفْطَرَ، وكذا رُوِيَ عن الصَّحَابَةِ أَنَّهُم صَامُوا فِي السَّفَرِ، وَ رُوِيَ أَنَّهُمْ أَفْطَرُوا حَتَّى رُوِيَ أَنَّ عَلِيًّا أَهَلَّ هِلَالَ رَمَضَانَ وَ هُو يَسِيرُ إِلَى(نَهْرَوَانَ) فَأَصْبَحَ صَائِمًا؛ وَ لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى جَعَلَ الْمَرَضَ وَالسَّفَرَ مِن الْأَعْذَارِ الْمُرَخِّصَةِ لِلْإِفْطَارِ تَيْسِيرًا وَ تَخْفِيفًا عَلَى أَرْبَابِهَا وَ تَوْسِيعًا عَلَيهِم، قَال اللهُ تَعَالَى: ﴿يُرِيدُ اللهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ﴾».

په (الهداية ۱/ ۲۰۳) کې راغلي:

« وَ إِن كَانَ مُسَافِرًا لَا يَسْتَضِرُّ بِالصَّوْمِ، فَصَوْمُهُ أَفْضَل، وَ إِن أَفْطَرَ جَازَ».

د- حملدارو او شیدي ورکوونکو ښځو مسائل

حملداره او شیدي ورکوونکې ښځه، د روژې له پلوه، څلور حالتونه لري:

۱- که چیرې روژه نیول، نه دې او نه هم بچي ته یې کوم زیان رساوه، پرې لازمه ده چې روژه ونیسي او د پرېښودلو اجازه نه لري.

۲- که چیرې روژه نیول، یوازې دېته زیان رساوه، روژه ماتولای شي او قضایي یې وربانديې لازمه ده.

۳- که چیرې روژه نیول، یوازې بچي ته یې زیان رساوه، بیا هم روژه ماتولای شي او یوازې قضایي به یې راوړي.

۴- که چیرې روژه نیول، دې او بچي دواړو ته زیان رساوه، روژه ماتولای شي او قضایي یې پرې لازمه ده.

لاندې، د پورتني بیان اړوند، د حنفي فقهې د معتبرو کتابونو عبارتونه دي:

د امام جصاص (أحكام القرآن ۱/ ۲۲۳) کتاب کې راغلي دي:

« قال أبو حنيفة و أبو يوسف و محمد وزفر والثَّوريُّ والحسن بن حيٍّ: و إذا خافَتا [أي: الحامِل والمرضِع] على ولدَيْهِما أو على أنفسِهما، فإنهما تُفطِران و تَقضِيان و لا كفَّارة عليهما».

امام محمد شيباني‌ رحمه الله په (المبسوط ۲/ ۲۴۵، إدارة القــرآن والعلوم الإسلامية كراچی) کې داسې لیکلي:

« قلتُ: أرأيتَ المرأةَ الحاملَ والـمُرضِعَ التي تخاف على الصَّبِيِّ أو الحامل تخاف على نفسِها، قال: يُفطِران و يقضِيان يومًا مكانَ كُلِّ يومٍ، و لا كفَّارة عليهما».

همدارنګه په (النّتف في الفتاوى ۱/ ۱۴۷، مؤسسة دار الرسالة) کې راغلي:

« والثَّالث: الحاملُ اذا خافت على حَمْلِها، تُفطِر. والرَّابع: الـمُرضِعةُ إذا خافت على ولدِها و لا تَقْدِر أن تَسْتَرْضِعَ لِولدِها ظِئْرًا».

هـ- د میاشتنی عادت او نفاس لرونکو ښځو مسائل

هغه مېرمنې، چې میاشتنی عادت ورته پیښیږي، باید روژه ونه نیسي او د رمضان له میاشتې وروسته قضایي یې وربانديې لازمه ده.

په (الاختيار لتعليل المختار ۱/ ۳، دار الكتب العلمية) کې راغلي دي:

« و هو [أي: الحيض] يُسقِطُ عن الحائضِ الصَّلاةَ أصلاً، و يُحرِّمُ عليها الصَّومَ فتَقضِيه؛ لِقول عائشة: (كُنَّ النِّساءُ على عهدِ رسول الله ﷺ يقضِين الصَّومَ و لا يقضِين الصَّلاةَ)، ولِأنَّ الصَّلاةَ تَتَكَرَّر في كُلِّ شهرٍ و كُلِّ يومٍ فتَحْرَج في القضاء ، والصَّومُ في السَّنة مَرَّةً فلا حَرَج».

و- د نجونو او هلکانو د بلوغ عمر

اسلام کې د مکلّفيت عمر، د بلوغ له مخې ټاکل شوی دی. په دې معنا، کله چې چا کې د بلوغ نښې(لکه: احتلام او حيض) رامنځته شي، هغه د مکلّفيت عمر ته رسېدلای. خو د قدرتي نښو سربېره، فقهاوو د هلکانو او نجونو د بلوغ لپاره، د عمر معيار هم ټاکلی دی. نو که چېرې انجلۍ يا هلک د بلوغ قدرتي نښې ونه لري او ياد عمر ته ورسيږي، بايد د يوه مکلّف کس په څېر، شرعي وجايب ترسره کړي؛ ځکه دې عمر ته په رسېدلو، بلوغ غالباً تحقق مومي. په همدې اساس، حنفي مذهب کې، د نجونو او هلکانو د بلوغ عمر، د مفتی به قول له مخې، (۱۵) سم کال دی.

لاندې، د پورتني بيان اړوند، د حنفي فقهې د معتبرو کتابونو عبارتونه دي:

په(درر الحكام شرح مجلة الأحكام ۲/ ۶۳۳، دار الكتب العلمية) کې راغلي:

« الِاحْتِلَامُ كَمَا يَكُونُ لِلرِّجَالِ عَلَامَةٌ لِلْبُـلُوغِ، يَكُونُ لِلنِّسَاءِ كَـذَلِكَ، لَكِـنْ كَمَا يَخْـتَصُّ الْإِحْبَالُ بِالرِّجَالِ يَخْـتَصُّ الْحَيْضُ بِالْإِنَاثِ».

په(الدر المختار ۵/ ۴۴۸، دار الفكر) کې راغلي:

« بلوغُ الغلامِ بالاحتلامِ والإحبالِ والإنزالِ) والأصلُ هو الإنـزال(والجاريـةِ بـالاحتلامِ والحـيضِ والحَبَـلِ) و لـم يذكر الإنزالَ صريحًا؛ لأنه قَلَّما يُعلَم منها(فإنْ لم يُوجَد فيهما) شيء(فحَتَّى يَتِمَّ لِكُلٍّ منهما خمسَ عشرةَ سنةً، به يُفتى) لِقَصْرِ أعمارِ أهلِ زمانِنا».

په(درر الحكام شرح مجلة الأحكام ۲/ ۹۸۵) کې راغلي:

« مَنْ أَدرَك مُنتهى سِنِّ البلوغِ، أي مَنْ أَتَمَّ خمسَ عشرةَ سنةً مِن عُمره و لم تَظْهَـر عليـه آثـارُ البلـوغِ، يُعَـدُّ بالِغًـا حُكْمًا، يعني إذا أكمَل الغلامُ أو البنتُ الخامسةَ عشرةَ، يَلْزَم الحكمُ بِكَونهما بالِغَيْن و لو لم يَظْهَـر عليهمـا أَثَـرٌ مِـن آثار البلوغ(علي أفندي)؛ لأنَّ ظهورَ علامةِ البلوغ في هذه السِّنِّ هو الغالب الشَّائع. و عليـه فكمـا أنَّ مَـنْ تظهَـر عليه علامةُ البلوغِ، يُعَدُّ بالِغًا بِمقتضى المادة(۹۸۵)، كذلك يُعَدُّ بالِغًا مَنْ أدرَك منتهى سِنِّ البلوغ و لم تظهَر عليه علامةُ البلوغ ..... و هو ممكنٌ بالحَبَلِ أو الإِحْبَالِ أو سِنِّ البلوغِ أو رُؤيةِ الدَّمِ أو المَنِيِّ».

په(حاشية الطحطاوي على مراقی الفلاح ۱/ ۹۶، دار الكتب العلمية) کې راغلي:

« قوله: (و لِمَنْ بلَغ بِالسِّـنِّ) احتَـرز بـه عَـنْ بُلـوغِ الصَّـبِيِّ بـالاحتلامِ والإحبـالِ والإنـزالِ، و عَـنْ بُلـوغِ الصَّـبِيَّةِ بالاحتلامِ والحَيضِ والحَبَلِ، فإنَّه لا بُدَّ مِنَ الغُسلِ فيها. قوله: (و هو خمسَ عشرةَ سنةً على المُفتى به».

په(مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۴/ ۶۱، دار الكتب العلمية) کې داسې راغلي:

« و عندهما[أي: الصَّاحبَيْن] والأئمةِ الثَّلاثةِ إذا تَـمَّ خمسُ عشرةَ سنةً فيهمـا، أي: فـي الغـلامِ والجاريـةِ، و هـو روايةٌ عن الإمام، و به يُفتى».

همدا راز په(الفتاوى الهندية ۵/ ۶۱، دار الفكر) کې راغلي:

« بُلُوغُ الْغُلَامِ بِالِاحْتِلَامِ أو الْإِحْبَالِ أو الْإِنْزَالِ، وَالْجَارِيَةُ بِالِاحْتِلَامِ أو الْحَيْضِ أو الْحَبَلِ، كَذَا في الْمُخْتَارِ. وَالسِّنُّ الذي يُحْكَمُ بِبُلُوغِ الْغُلَامِ وَالْجَارِيَةِ إذَا انْتَهَيَا إلَيْهِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً عِنْدَ أبي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى، و هو رِوَايَةٌ عن أبي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، وَ عَلَيْهِ الْفَتْوَى».

د رمضان روژې اړوند بېلابېل مسائل:

أ- که چیرې حملداره ښځه وینه ویني، دا د حیض وینه نه، بلکې د استحاضې وینه ده، چې د روژې د نیولو مانع نه کیږي.

په(الدر المختار ۱/ ۲۰۹) کې راغلي:

« وَ مَا تَرَاه الصَّغِيرةُ دُونَ التِّسعِ .....وَ حَامِلٌ، وَ لَو قَبْلَ خُرُوجِ أَكْثَرِ الْوَلَدِ اسْتِحَاضَةٌ».

همدا راز په یاد کتاب(۱/ ۲۰۹) کې راغلي:

« وَ دَمُ استِحَاضَةٍ، حُكْمُه كَرُعَافٍ دَائِمٍ، وَقْتًا كَامِلاً لَا يَمْنَعُ صَوْمًا وَ صَلَاةً»

ب- د پیچکارۍ کارول، که هغه د رګ وي یا د غوښې، روژه نه ماتوي؛ ځکه په پیچکارۍ سره دوا د جسم د مسامونو له لارې بدن ته ننوځي، نه د منافذو(طبیعي لارو) له لارې او څه چې د بدن باطن ته د مسامونو له لارې داخل شي، مُفسِد د روژې نه ګڼل کیږي. لاندې عبارتونو کې، د دې اصل په هکله صراحت شوی:

په(الفتاوی الهندية ۱/ ۲۰۳) کې راغلي:

« و ما يَدْخُلُ من مَسَامِّ الْبَدَنِ مِنَ الدُّهْنِ لَا يُفْطِرُ، هَكَذَا في شَرْحِ الْمَجْمَعِ».

په(رد المحتار ۲/ ۱۰٦) کې راغلي:

« والمُفطِر إنما هو الدَّاخل مِن المنافذ؛ للاتِّفاق على أنَّ مَنْ اغتَسل في ماءٍ، فوَجَد بَرْدَهُ في باطنِه، لا يُفطِر».

ج- د روژې حالت کې د دوا بویول، روژه نه فاسدوي؛ ځکه دا یوازې بویول دي او ورسره د دوا ذرې (وړې برخې) بدن ته نه ننوځي.

په(رد المحتار ۲/ ۱۰۵) کې راغلي:

« لَا يُكرَه لِلصَّائِمِ شَمُّ رَائِحَةِ الْمِسْكِ وَالْوَرِدِ وَنَحْوِهِ مِمَّا لَا يَكُونُ جَوْهَرًا مُتَّصِلاً كَالدُّخَانِ».

د همدې کتاب په بل ځای(۲/ ۱۰٦) کې راغلي:

« قوله: (وَ إِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ) أَيْ طَعْمَ الْكُحْلِ أَوْ الدُّهْنِ، كَمَا فِي السِّرَاجِ، وَ كَذَا لَوْ بَزَقَ فَوَجَدَ لَوْنَهُ فِي الْأَصَحِّ ... قَالَ فِي(النَّهْرِ): لِأَنَّ الْمَوْجُودَ فِي حَلْقِهِ أَثَرٌ دَاخِلٌ مِنْ الْمَسَامِّ الَّذِي هُوَ خَلَلُ الْبَدَنِ، وَالْمُفْطِرُ إنَّمَا هُوَ الدَّاخِلُ مِنْ الْمَنَافِذِ)».

په(الفتاوی الهندية ۱/ ۲۰۳) کې راغلي:

« وَ لَوْ أَقْطَرَ شيئا مِن الدَّوَاءِ فِي عَيْنِهِ، لَا يُفْطِرُ صَوْمَهُ عِنْدَنَا، وَ إِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ. و إذا بَزَقَ فَرَأَى أَثَرَ الْكُحْلِ وَ لَوْنَهُ فِي بُزَاقِهِ، عَامَّةُ الْمَشَايِخِ على أَنَّهُ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ، كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ، و هو الْأَصَحُّ».

د- د مېږه او ښځې ترمنځ لوبې، چې ورسره (له کوروالي نه) په امن کې وي، روژه نه ماتوي.

په(الفتاوى الهندية ١/ ٢٠٤) کې راغلي:

« و إذا نَظَرَ إلَى امْرَأَةٍ بِشَهْوَةٍ فِي وَجْهِهَا أو فَرْجِهَا ... لَا يُفْطِرُ إذَا أَنْزَلَ».

علامه ابن عابدين(رد المحتار ٢/ ١٠٣) وايي:

« أَمَّا الْإِنْزَالُ بِمَسٍّ أَوْ تَقْبِيلِ بَهِيمَةٍ، فَإِنَّهُ لَمْ يُوجَدْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَعْنَى الْجِمَاعِ، فَصَارَ كَالْإِنْزَالِ بِنَظَرٍ أَوْ تَفَكُّرٍ، فَلِذَا لَمْ يَفْسُدْ الصَّوْمُ إجْمَاعًا».

هـ- د روژې نه نيولو يا ماتولو په هکله، د ديندراه او تجربکاره ډاکټر مشوره، اړينه ده.

علامه ابن عابدين(رد المحتار ٢/ ٢٢٦) وايي:

« قَوْلُهُ: (طَبِيب حَاذِق مُسلم مَسْتُور) وَ قِيلَ: عَدَالَتُهُ شَرْطٌ، وَ جَزَمَ بِهِ الزَّيْلَعِيُّ، وَ ظَاهِرُ مَا فِي(الْبَحْرِ) وَ(النَّهْرِ) ضَعْفُهُ. قُلْت: وَ إِذَا أَخَذَ بِقَوْلِ طَبِيبٍ لَيْسَ فِيهِ هَذِهِ الشُّرُوطُ وَ أَفْطَرَ، فَالظَّاهِرُ لُزُومُ الْكَفَّارَةِ، كَمَا لَوْ أَفْطَرَ بِدُونِ أَمَارَةٍ وَلَا تَجْرِبَةٍ؛ لِعَدَمِ غَلَبَةِ الظَّنِّ، وَالنَّاسُ عَنْهُ غَافِلُونَ».

و- د رمضان مياشتې روژه کې سګرېټ څکول، روژه ماتوي او يوازې قضا پرې لازميږي، خو که چيرې د خوند او يا د بلې ګټې لپاره وي، نو له قضا سربېره کفاره هم لازموي.

علامه ابن عابدين(رد المحتار ٢/ ١٠٦) وايي:

« قَوْلُهُ: (أَنَّهُ لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ) أَيْ: بِأَيِّ صُورَةٍ كَانَ الْإِدْخَالُ، حَتَّى لَوْ تَبَخَّرَ بِبَخُورٍ وَ آوَاهُ إلَى نَفْسِهِ وَاشْتَمَّهُ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ، أَفْطَرَ؛ لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ ..... وَ بِهِ عُلِمَ حُكْمُ شُرْبِ الدُّخَانِ، وَ نَظَمَهُ الشُّرُنْبُلَالِيُّ فِي شَرْحِهِ عَلَى(الْوَهْبَانِيَّةِ) بِقَوْلِهِ: وَ يُمْنَعُ مِنْ بَيْعِ الدُّخَانِ وَ شُرْبِهِ وَشَارِبُهُ فِي الصَّوْمِ لَا شَكَّ يُفْطِرُ، وَ يَلْزَمُهُ التَّكْفِيرُ لَوْ ظَنَّ نَافِعًا، كَذَا دَافِعًا شَهَوَاتِ بَطْنٍ فَقَرَّرُوا».

ز- د پېشلمي پای په سپېده چاود(صبح صادق) سره تحقق مومي.

په(حاشية الطهطاوي ١/ ٤١٩) کې راغلي:

« قوله: (النَّهار ضدّ اللّيلِ) قَال فِي الشَّرحِ: النَّهارُ عِبارَةٌ عَنْ زَمَانٍ مُمْتَدٍّ مِنْ طُلوعِ الْفَجْرِ الصَّادِقِ إِلى غُرُوبِ الشَّمْسِ، وَ هُو قَولُ أَصْحَابِ الْفِقهِ وَاللُّغَة».

همدا راز په(رد المحتار ١/ ٤١٩) کې راغلي:

« قَوْلُهُ: (وَ هُوَ الْيَوْمُ) أَيْ: الْيَوْمُ الشَّرْعِيُّ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إلَى الْغُرُوبِ. وَ هَلْ الْمُرَادُ: أَوَّلُ زَمَانِ الطُّلُوعِ أَوْ انْتِشَارُ الضَّوْءِ؟ فِيهِ خِلَافٌ كَالْخِلَافِ فِي الصَّلَاةِ، وَالْأَوَّلُ أَحْوَطُ وَالثَّانِي أَوْسَعُ».

ح- د رمضان مياشتې روژه کې، د سخت درد او تکليف په صورت کې، د روژتي لپاره د غاښ ايستل سهي دي او له دې پرته ايستل يې مکروه دي. خو روژتي دې هڅه وکړي، څو وينه حلق ته يې ونه رسيږي، که ورسيږي روژه يې فاسديږي.

په(رد المحتار ۲/ ۴۳۶) کې راغلي:

« وَ مِنْ هَذا يُعْلَمُ حُكْمُ مَنْ قَلَعَ ضِرْسَهُ فِي رَمَضَان وَ دَخَلَ الدَّمُ إِلَى جَوْفِهِ فِي النَّهَارِ وَ لَو نَائِمًا، فَيَجِبُ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ إِلَّا أَنْ يفرق بِعَدَمِ إِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ فَيَكُون كَالْقَيء الَّذِي عَادَ بِنَفْسِه».